

VALGA MAAKONNA HARIDUSVÕRGUSTIKU ANALÜÜS JA KOOSTÖÖMUDEL

Valgamaa Arenguagentuur
2026.a

Sisukord

1. VALGA MAAKONNA HARIDUSE HETKEOLUKORD JA STATISTILINE ÜLEVAADE	2
1.1. Demograafiline taust ja laste arv Valgamaal	2
1.2. Alusharidus	3
1.3. Üldharidus	4
1.4. Huviharidus	5
1.5. Kutseharidus	6
1.6. Õpetajaskonna profiil	7
1.7. Tugispetsialistide kättesaadavus	8
2. VÄLJAKUTSED VALGA MAAKONNA HARIDUSES	9
3. HARIDUSASUTUSTE KOOSTÖÖ JA VÕRGUSTUMINE	9
3.1. Tugiteenuste võrgustik	10
3.2. Haridusteenuste võrgustik	10
3.3. Kohaliku omavalitsuse haridusspetsialistide võrgustik	11
4. ÕPETAJATE JA TUGISPETSIALISTIDE JÄRELKASVU TAGAMISE TEGEVUSKAVA	11
4.1 Haridusvõrgustiku käivitamise ajaline tegevuskava	12
KOKKUVÕTE	14

1. VALGA MAAKONNA HARIDUSE HETKEOLUKORD JA STATISTILINE ÜLEVAADE

1.1. Demograafiline taust ja laste arv Valgamaal

Valga maakonnas elab rahvastikuregistri 01.01.2026.a andmetel 26 815 inimest. Kuni 14-aastaste osakaal on viimastel aastatel langenud alla 15% kogu maakonna elanikkonnast. Järgneval kümnel aastal prognoositakse kuni 19. aastaste noorte vähenemist 1000 võrra (tabel2). Sündimuse langus mõjutab otseselt haridusasutuste võrku. Joonisel 1. on näha rahvaarvu langus vanusegruppide lõikes.

Tabel 1. Rahvaarv kohalikes omavalitsustes vanusegruppide lõikes

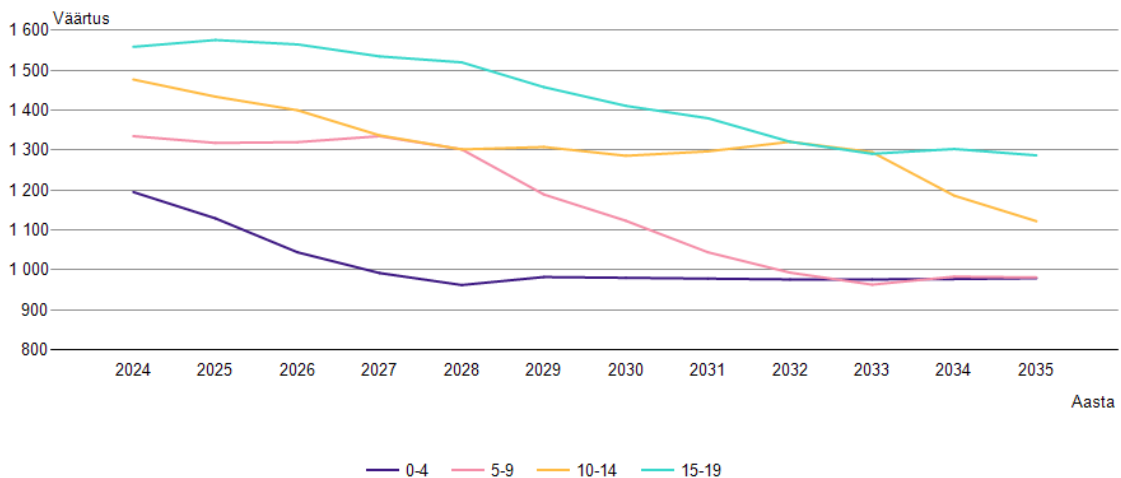
2026	Demograafiline struktuur s. 1.1.2026 / allikas: Rahvastikuregister							
Kohalik omavalitsus	lapsed 0-6	lapsed 7-18	lapsed 7-15	töoealised 19-64	eakad 65-...	eakad 65-84	eakad 85-...	Rahvaarv KOKKU
VALGA MAAKOND								
Otepää vald	367	793	589	3 574	1 491	1 276	215	6 225
Tõrva vald	336	735	543	3 210	1 496	1 272	224	5 777
Valga vald	737	1 860	1 341	8 355	3 861	3 319	542	14 813
KOKKU	1 440	3 388	2 473	15 139	6 848	5 867	981	26 815

Tabel 2. Valgamaa rahvaarv vanusegruppide lõikes 2024-2035. aastal

Vanus	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
0-4	1195	1129	1044	992	962	982	980	978	976	976	977	979
5-9	1335	1318	1320	1335	1302	1189	1123	1044	993	963	983	981
10-14	1477	1434	1400	1337	1302	1308	1286	1297	1321	1295	1186	1122
15-19	1559	1576	1565	1535	1520	1458	1411	1380	1321	1291	1303	1287
Kokku	5566	5457	5329	5199	5086	4937	4800	4699	4611	4525	4449	4369

Joonis 1. Prognoositav Valga maakonna rahvaarv aastani 2035.a.

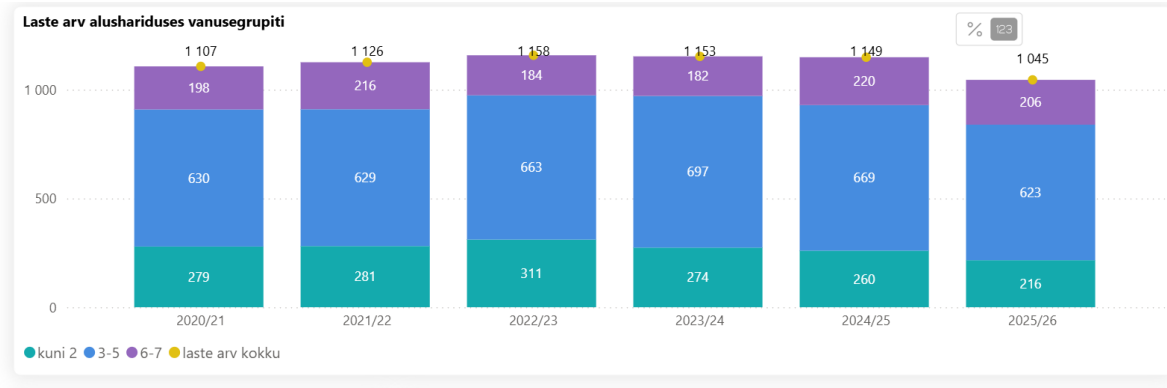
RV084: PROGNOOSITAV RAHVAARV AASTANI 2050 (ALUSEKS 1. JAANUARI 2024 RAHVAARV) | Vanuserühm ning Aasta. Mehed ja naised, Valga maakond.

1.2. Alusharidus

Seisuga 10.11.2025.a omandab Valgamaal alusharidust 1045 last. Valga vallas püsib lasteaialaste arv 600 ringis, kuid Tõrva ja Otepää vallas on märgata laste arvu kahanemist hajaasustusega maapiirkondades.

Joonis 2. Laste arv alushariduses vanusegrupiti

Tabel 3. Valga maakonna laste, lasteasutuste ja rühmade arv

Õppeaasta	Laste arv	Lasteasutuste arv	Rühmade arv
2018/19	1 120	19	72
2019/20	1 109	18	71
2020/21	1 107	18	69
2021/22	1 126	18	71
2022/23	1 158	16	69
2023/24	1 153	13	69
2024/25	1 149	12	68
2025/26	1 045	12	67

Allikas: Haridusilm

Valga maakonna alushariduse asutused:

- Valga vald: Valga Lasteaed Buratino, Valga Lasteaed Kaseke, Valga Lasteaed Walko, Tsirguliina Kooli lasteaed, Hargla Kooli lasteaed ja Lüllemäe Põhikooli lasteaed.
- Tõrva vald: Tõrva Lasteaed Mõmmik, Tõrva Lasteaed Tõrvalill (Mõmmiku filiaal), Ritsu Lasteaed (Mõmmiku filiaal), Hummuli Lasteaed Sipsik (liidetud Tõrva Kooliga), Ala lasteaia õppekoht (liidetud Tõrva Kooliga) ja Riidaja lasteaia õppekoht (liidetud Tõrva Kooliga).
- Otepää vald: Otepää Lasteaed (Pähklikese maja ja Võrukaela maja), Pühajärve Põhikool – Lasteaed Pipi, Puka Lasteaed ja Keeni Lasteaed.

Alushariduses on suurimaks probleemiks rühmade täituvus väikestes asulates ning logopeedilise abi puudus otse lasteaia juures. Juhtimiskulude vähendamiseks on väiksemates keskustes lasteaia liidetud koolidega.

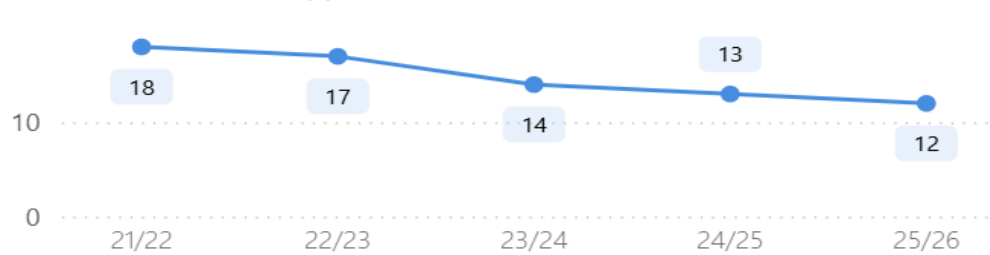
Lasteaedade liitmisel koolidega on eeliseks sujuva ülemineku tagamine alusharidusest põhiharidusse, kuna laps viibib samas keskkonnas ja sageli samade tugispetsialistide

vaateväljas. Puuduseks on tugispetsialistide (eriti logopeedide) koormuste jagamine. Kuna asutused asuvad füüsiliselt teineteisest kaugel (nt Hargla vs Valga linn), kulub spetsialistide ressursid transpordile, mitte reaalsele tööle lapsega.

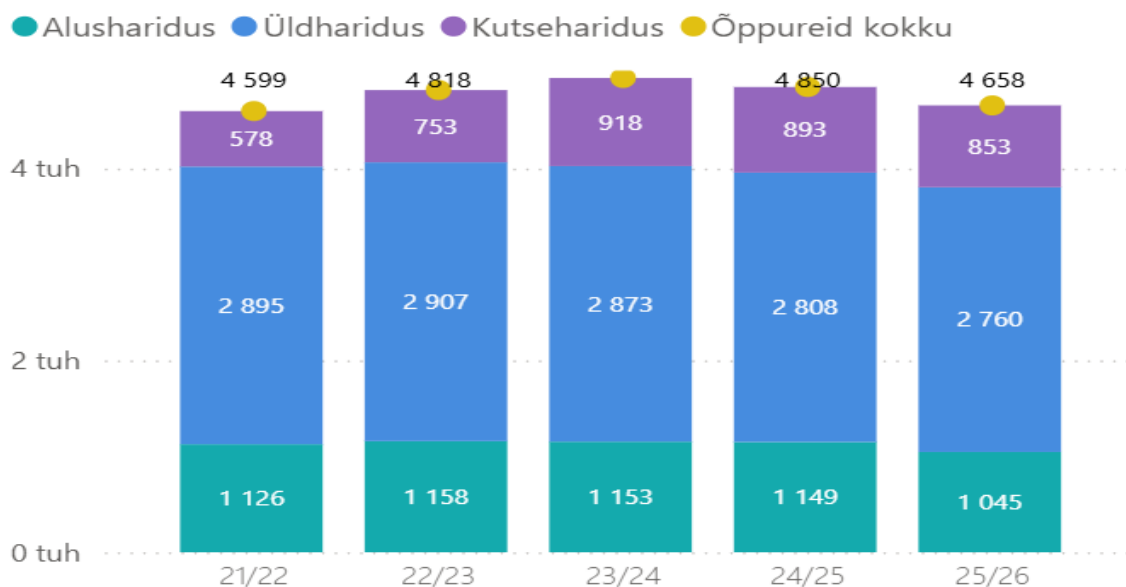
1.3. Üldharidus

Valga maakonnas tegutseb **12 üldhariduskooli**, kus õpib kokku 2760 õpilast.

Üldharidust andvate õppeasutuste arv

Õppijate arv haridusliikide lõikes

Õpilaste jaotus astmete kaupa näitab kahanemist vanemates astmetes:

- I ja II kooliaste (1.–6. klass): Õpilaste arv on stabiilseim, kuna algkoolid ja põhikoolid asuvad elukoha lähedal.
- III kooliaste (7.–9. klass): Siin tekib esimene suurem murrang, osades maapiirkondade koolides on klassikomplektid kahanenud alla 10–12 õpilase.
- Gümnaasiumiaste (10.–12. klass): Paljud noored lahkuvad maakonnast. 2026. aasta Kagu-Eesti uuring kinnitab, et ligikaudu 16% põhikoolilõpetajatest on oma

valikutes täiesti ebakindlad ja suur osa neist, kes teavad, soovivad suunduda Tartu gümnaasiumitesse või Nõo Reaalgümnaasiumi (tõmbenumbriks just õpilaskodu ja tugevad reaalsuured).

Valgamaa haridusasutused võib jaotada:

1. Keskusekoolid ja gümnaasiumid:

- Valga Gümnaasium – Riigigümnaasium, mis on peamine akadeemilise keskkooli pakkuja piirkonnas.
- Valga Põhikool ja Valga Priimetsa Kool – Maakonnakeskuse suured põhikoolid, kus on suurim õpilaste kontsentratsioon.
- Tõrva Gümnaasium – Tugev piirkondlik hariduskeskus, mis pakub haridust 1.–12. klassini.
- Otepää Gümnaasium – Samuti täistsüklikool (1.–12. klass), mis on orienteeritud ka spordile.

2. Eripäraga või riiklikud koolid:

- Valgamaa Kutseõppekeskus – Maakonna ainus kutsehariduse lipulaev, millel on uuringute kohaselt tohtu potentsiaal pakkuda paindlikke valikaineid ka üldhariduskoolidele.
- Audentese Spordigümnaasiumi Otepää Filiaal – Riikliku tähtsusega spordikool, mis toob piirkonda Eesti tippnoorsportlasi.
- Maarjamaa Riigikool (Valga Jaanikese õppekoht) – Riiklik erikool, mis tegeleb spetsiifiliste käitumis- ja hariduslike erivajadustega lastega.

3. Kogukonnakoolid ja maapõhikoolid:

- Tsirguliina Kool, Hargla Kool, Lüllemäe Põhikool (Valga vallas).
- Tõrva Kool (Tõrva vallas on toimunud koolide liitmine ühtseks struktuuriks).
- Pühajärve Põhikool, Puka Kool, Keeni Põhikool (Otepää vallas).

Kagu-Eesti 2026. aasta uuringust joonistub välja, et I ja II kooliastmes (1.–6. klass) suudavad kogukonnakoolid pakkuda turvalist ja kodulähedast õpet, siis III kooliastmes (7.–9. klass) ja eriti gümnaasiumiastmes hakkab tööle "äravooluefekt".

Noored kardavad, et väiksemates põhikoolides ei tule valikainete grupid täis ning valides gümnaasiumit muutub otsustavaks logistika: Otepää ja Puka kandist on noorel sageli mugavam sõita rongiga või bussiga Nõo Reaalgümnaasiumi või Tartu gümnaasiumitesse kui hakata kombineerima logistikat Valga Gümnaasiumi suunal.

1.4. Huviharidus

Huviharidusel on Valga maakonnas oluline roll – lisaks noorte arengu toetamisele on see mõjutaja küsimuses, kas noor soovib pärast põhikooli lõpetamist piirkonda jääda. Maakonnas tegutsevad mitmed muusikakoolid (Valgas, Tõrvas, Otepääl), spordikoolid ning avatud noortekeskused. Noorsootöö katvus on geograafiliselt hea, kuid tegevuste sisukus ja noorte kaasatus varieerub valdade vahel.

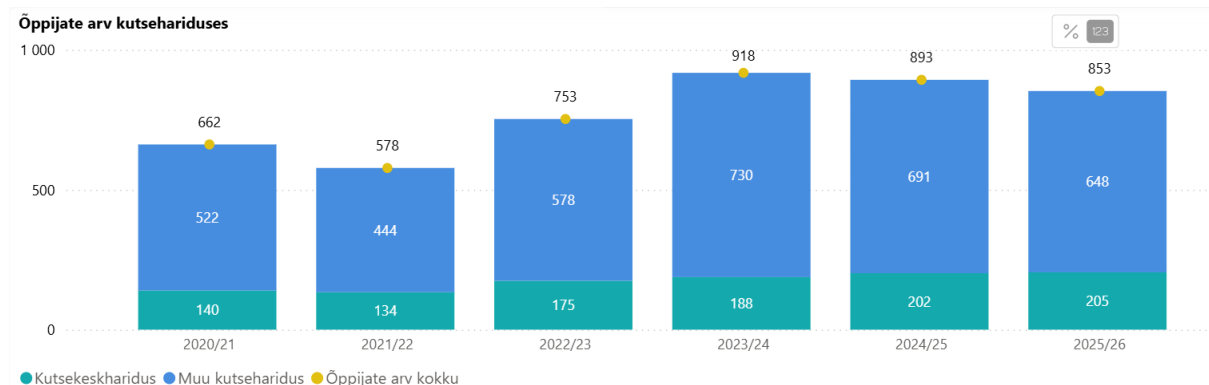
2025/2026 aastal kujundati ümber Valga Kultuuri- ja Huvialakeskus kaheks asutuseks, mille tõttu on Valga Valla Huvikeskusel suur õppimiste arvu vähenemine.

Õppeaasta	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25	2025/26
Õppeasutus	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv
Otepää Muusikakool	92	102	99	88	90	92
Puka Kunstikool	22	12	14	17	14	8
Taibutare erahuvikool						8
Tõrva Muusikakool	119	119	105	87	129	124
Valga Muusikakool	277	239	244	243	225	205
Valga Ukraina laupäevakool "Kalõna"	10	15	19	19	32	23
Valga Valla Huvikeskus	248	219	253	225	233	45
Valgamaa Noorte Tehnikakeskus	61	61	35	29	40	40
Kokku	829	767	769	708	763	545

Noorte fookusgruppides peegeldus selgelt seos: kui noor tegeleb pühendunult spordi või muusikaga ning piirkonnas puudub vastava tasemega treener või juhendaja, viib see noore paratamatult Tartusse või Tallinna (nt liikumine Elleri kooli, MUBA-sse või suurematesse spordiklubidesse). Noored märkisid uuringus et kui „õhtuti pole midagi teha“, siis tekib soov kodukohast lahkuda ka siis, kui kohalik kool pakuks head haridust. Valga maakonna munitsipaalkoolidel on raske pakkuda eripärasid nendes valdkondades, kus suurlinnad pakuvad tugevat sünergia (nt IT ja meedia või spetsiifilised spordisuunad).

1.5. Kutseharidus

Valga maakonna suurimaks väljakutseks on noorte lahkumine pärast põhikooli lõpetamist suurematesse keskustesse ning jäik eraldatus akadeemilise ja kutsehariduse vahel. Valgamaa Kutseõppekeskusel on juba täna tugev praktilise õppe kogemus ja toimivad tugisüsteemid. Valgamaa Kutseõppekeskuses õpib 2025/2026.a 853 õpilast, kuni 19. aastaseid on 259 ja 553 õpilast on vanemad, kui 25 aastat.

Selleks, et sellest saaks tõeline maakonna hariduse "ankurinstitution", tuleks liita kutse- ja üldharidus:

- Hübriidõppekavad ja ühine akadeemiline baas: Noorte haridustee ei tohiks jaguneda rangelt akadeemiliseks (gümnaasium) ja kutseliseks. Luuakse võimalused, kus gümnaasiumiõpilased saavad võtta praktilisi kutsemooduleid (nt puidutöö, logistika, droonid) ning kutseõppijad saavad omakorda tugevdada oma üldhariduslikku baasi või valmistuda kõrgkooli astumiseks.
- Mikroraadid täiskasvanutele: Valgamaa madalama palgataseme ja kõrgema töötuse leevendamiseks pakkuda VKÕK-i baasil 11–20 EKAPi mahus mikroraadide ja lühimoodulite süsteemi. See võimaldab tööealistel inimestel end kiiresti ja korduvalt täiendada ilma pikaks ajaks töölt lahkumata.

Erinevalt paljudest teistest Eesti maakondadest on Valgal võimalus laiendada lõunasse. Valga ja Valka kaksiklinna ühise haridusruumi loomine võimaldab:

- Inglisekeelsed õppegrupid: Koolijuhid peavad väga perspektiivikaks ingliskeelsete gruppide loomist koostöös Läti koolidega, mis oleks noortele atraktiivne ja kaasaegne.
- Samm-sammuline lähenemine Läti partneritega: Läti kutsekoolid (Valmiera ja Smiltene tehnikumid) on koostööks avatud, kuid eelistavad kiirustamisele praktilist lähenemist, alustada tuleks ühistest häkatonidest, Erasmus+ projektidest ning õpetajate ja õpilaste lühiajalisest vahetusest.

1.6. Õpetajaskonna profiil

Haridussilma andmetel töötab 2025/2026.a Valgamaal 344 üldhariduse õpetajat ja 41 kutsehariduse õpetajat.

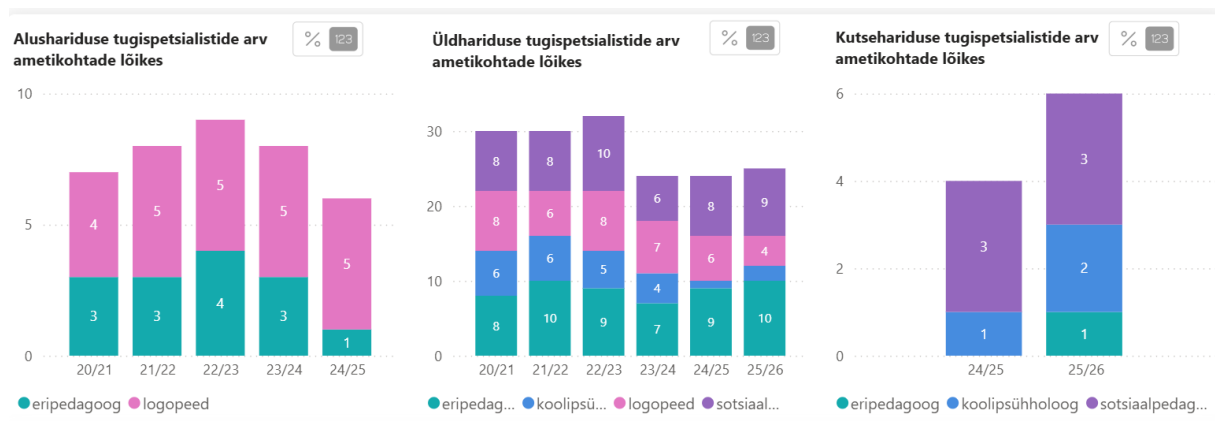
Valgamaa õpetajaskond on üks Eesti eakamaid. Üle 50% maakonna õpetajatest on 50-aastased või vanemad. Pensioniealiste (65+) õpetajate osakaal püsib murettekitavalt kõrge, ulatudes osades koolides üle 15%. Noori, alla 30-aastaseid õpetajaid on maakonnas alla 10%.

Vanusegrupp Õpetaja	noorem kui 30	30-39	40-49	50-59	60 ja vanem	
Õppeaasta	Õpetajate arv	Õpetajate arv	Õpetajate arv	Õpetajate arv	Õpetajate arv	Õpetajate arv
2020/21	28	73	130	179	131	541
2021/22	28	77	132	182	135	553
2022/23	32	85	121	188	141	567
2023/24	25	81	120	178	142	544
2024/25	19	62	107	163	127	477
Total	74	154	229	273	213	776

Valgamaal on probleemiks nõutava kvalifikatsiooniga õpetajate leidmine. Maakonnas on koole, kus kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal jääb vaid vahemikku 70–75%, mis tähendab, et iga neljas õpetaja ei vasta täielikult riiklikult kehtestatud standarditele.

1.7. Tugispetsialistide kättesaadavus

Vastavalt Haridussilma andmetele ning piirkonna haridustöötajate tagasisidele on erivajadustega (HEV) laste osakaal Valga maakonnas märkimisväärne –eripedagoogilist toetust vajab 20–25% õpilastest.

Eripedagoogide, psühholoogide ja logopeedide puudus on akuutne. Sageli on spetsialistid koondunud pigem suurematesse koolidesse (nt Valga linna) või töötavad osajaga mitme asutuse vahel. Kagu- Eesti haridusvalikute võimestamise raames tehtud uuringus toodi välja, et paljudes Kagu-Eesti koolides (sh Valga näitel) muudab ebastabiilne klassidünaamika või diferentseeritud toe puudumine õpikeskkonna noorte jaoks ebamugavaks. Noored tunnetavad pingeid klassides, mis tekitab neis soovi põhikooli lõpus keskkonda vahetada ja suunduda mujale õppima. Uuringus osalenud õpetajad hindavad, et ligikaudu pooled 8.–9. klasside noored ei tea täpselt, mida nad oma tulevikult soovivad. Kuigi koolides on karjäärikoordinaatorid ja kaasatakse Töötukassat, puudub noortel sageli personaalne ja süvitsi minev suunamine, mis aitaks neil leida sobiva õpitee just kodumaakonnas.

2. VÄLJAKUTSED VALGA MAAKONNA HARIDUSES

Kogutud statistika ja Kagu- Eesti haridusvalikute võimestamise raames tehtud uuringu sünteesina joonistuvad välja neli väljakutset

1. Koolivõrgu kahanemine ja dubleerimine

Õpilaste arvu vähenemine maapiirkondades viib olukorrani, kus klassid jäävad liiga väikeseks. See tekitab noortes hirmu: nad kardavad, et väikeses koolis ei tule soovitud valikainete või erialade grupid täis ning lubatud spetsialiseerumissuund jääb lihtsalt avamata.

2. Õpetajate vananemine ja õpetajate kvalifikatsioon

Kuna üle poole õpetajatest on üle 50-aastased ja ligi neljandik ei vasta täielikult kvalifikatsiooninõuetele, on oht hariduse kvaliteedi langusele. See süvendab omakorda lastevanemate seas levivaid müüte, et „maakonnas ei saa enam head haridust“.

3. Noorte haridusvalikute äravool tõmbekeskustesse

Nagu uuring kinnitab, ei ole noorte lahkumise taga pelgalt soov saada paremat haridust, vaid sageli sotsiaalsed tegurid: soov iseseisvuda, sõprade surve või n-ö „suurlinna tuled“. Suurimaks konkurendiks Valgamaa gümnaasiumitele ja kutseõppele on Tartu linn (koos VOCO-ga) ning Nõo Reaalgümnaasium (eriti tänu sealsel õpilaskodule, mida Valgamaa koolidel pakkuda pole).

4. Väärinfo ja madal teadlikkus

Noorte ja lastevanemate haridusotsuseid juhivad sageli visalt püsivad hoiakud ja kuulujutud, mitte faktid. Kohalike koolide reaalseid tugevusi ei osata või ei suudeta piisavalt atraktiivselt eksponeerida. Noorte peamised infokanalid on TikTok ja Instagram, kuid seal ei tööta traditsioonilised koolide reklaamid.

3. HARIDUSASUTUSTE KOOSTÖÖ JA VÕRGUSTUMINE

Senine mudel, kus iga vald ja kool võitleb oma ellujäämise ning „peade arvu“ eest, ei ole demograafilist reaalsust arvestades jätkusuutlik. Koostöövõrgustike loomine on hädavajalik järgmistel põhjustel:

- Ressursside jagamine (ristkasutus)

Ükski väike kool ei suuda palgata endale täiskoormusega eripedagoogi, IT-õpetajat või tipptasemel võõrkeeleõpetajat. Võrgustumine võimaldab luua spetsialistide ringvaatesüsteemi (nt liiguvad logopeedid või spetsiifiliste valikainete õpetajad päeva kaupa erinevate koolide ja lasteaedade vahel).

- Koolidevahelise konkurentsi asendamine koostööga

Uuring tõi välja, et koolid tajuvad üksteist konkurentidena, mistõttu ühiste lahenduste potentsiaal jääb kasutamata. Selle asemel et dubleerida õppesuundi, peaksid Valga maakonna koolid jagama fookused: näiteks üks kool spetsialiseerub reaalainetele ja IT- le, teine keskkonnale ja kolmas ettevõtlusele, võimaldades õpilastel neis suundades aineid risti võtta.

- Ühine turundus ja maine kujundamine

Väikesel maakoolil puudub ressursid palgata professionaalset sotsiaalmeedia sisuloojat, kes suudaks noori kõnetada nende omas keeles. Koostöövõrgustiku kaudu saab luua maakondliku või piirkondliku ühisturunduse üksuse. Turundusse tuleb kaasata ehtsaid noorte kogemuslugusid (mitte direktori kirjutatud tekste kodulehel), sest see on ainus asi, mis tänapäeva noort kõnetab.

3.1. Tugiteenuste võrgustik

Tugiteenuste võrgustikku kuuluvad Valga maakonna haridusasutuste HEV õppekoordinaatorid, logopeedid, eripedagoogid, psühholoogid, lasteaia- ja koolijuhid, sotsiaalvaldkonna spetsialistid ning Rajaleidja ja Töötukassa esindajad.

Võrgustiku peamised ülesanded:

1. Varajane märkamine ja teenuste ristkasutus: Kuna spetsialiste on maakonnas puudu, ei tohi nad "istuda" lukustatuna vaid ühes suures koolis. Võrgustik lepib kokku rotatsioonisüsteemi (liikuvad spetsialistid), kes pakuvad tuge ka väiksematele maapiirkonna koolidele ja lasteaedadele.
2. Kogemuste vahetamine ja ühiskoolitused: Vähendatakse juhtude hindamise dubleerimist ja korraldatakse aineüleseid seminare, et tõsta ka tütar- ja põhiainete õpetajate kompetentsi HEV lastega tegelemiseks.
3. NEET-noorte (mittetöötavad ja -õppivad noored) tuvastamine: Võrgustik tegeleb süsteemselt nende noortega, kes on haridussüsteemist välja kukkumas, aidates neil leida uue individuaalse õpitee maakonnas.

3.2. Haridusteenuste võrgustik

Haridusteenuste võrgustikku kuuluvad Valga maakonna üldhariduskoolide, lasteaedade, muusika-, kunsti- ja spordikoolide ning noortekeskuste esindajad ja kutsehariduse pakkujad.

Võrgustiku peamised ülesanded:

1. Mitteformaalse ja formaalse hariduse lõimimine: Võrgustik töötab välja mudeli, kus noore osalemine kohalikus muusikakoolis, kunstikoolis või sporditreennis arvestatakse osaliselt vabaainete punktidenä arvustatuna üldhariduskoolis. See vähendab noore koormust ja annab gümnaasiumiastmele lisaväärtust.
2. "Tugevate fookuste" jagamine koolide vahel: Üks kool panustab reaalsuunale ja kaasab partnereid, teine loodusainetele ning võrgustik tagab, et aineid on võimalik võtta risti.
3. Ühine maine- ja kommunikatsioonitöö: võrgustik töötab välja ühise, noortelt-noortele suunatud turunduskampaania sotsiaalmeedias, kus näidatakse Valgamaa koolide ehtsaid edulugusid ja turvalise õpikeskkonna eeliseid.

3.3. Kohaliku omavalitsuse haridusspetsialistide võrgustik

Võrgustikku kuuluvad Valga, Tõrva ja Otepää valdade haridusspetsialistid ja ametnikud.

Võrgustiku peamised ülesanded:

1. Koolide ühishanked ja halduskoostöö: Ühishanked digitaalsetele õppevahenditele, tugispetsialistide värbamisele, koolitustele, koolitoidule jm.
2. Poliitika kujundamine ja andmepõhine juhtimine: demograafilise statistika (laste arv astmetes) analüüs ja ettepanekute tegemine koolivõrgu mõistlikuks ja valutuks ümberkorraldamiseks.

4. ÕPETAJATE JA TUGISPETSIALISTIDE JÄRELKASVU TAGAMISE TEGEVUSKAVA

Arvestades Valga maakonna õpetajaskonna kõrget keskmist vanust ning kvalifitseeritud tugispetsialistide puudust, ei piisa pelgalt olemasoleva ressursi jagamisest. Võrgustike toel on vaja ellu kutsuda teadlik järelkasvu strateegia.

1. Aktiivne värbamine ja "Koduvald toetab" stipendiumid
 - Noorte talentide märkamine: Valdade haridusspetsialistide võrgustik peab koostöös koolijuhtidega kaardistama need Valgamaa noored, kes suunduvad kõrgkoolidesse õppima pedagoogikat, eripedagoogikat või psühholoogiat.
 - Maakondlik stipendiumifond: Luuakse Valga, Tõrva ja Otepää ühine fond või stipendiumisüsteem. Noorele makstakse ülikooli ajal lisatoetust tingimusel, et ta naaseb pärast lõpetamist vähemalt 3–5 aastaks tööle Valgamaa haridusasutusse.
2. Alustava õpetaja ja tugispetsialisti tugisüsteem (Mentorlus)

Sageli ei lahku noored spetsialistid maapiirkonnast mitte palga, vaid üksi jäämise ja läbipõlemise tõttu. Tugiteenuste ja haridusteenuste võrgustike baasilt luuakse maakondlik mentorite süsteem. Iga maakonnas alustav noor õpetaja või tugispetsialist saab endale kogunud kolleegist mentori teisest koolist, tagades turvalise sisseelamise.

3. Paindlikud ümberõppe mudelid

Paljudel praegustel õpetajatel puudub nõutav erialane kvalifikatsioon, koostöös ülikoolidega (nt Tartu Ülikooli või Tallinna Ülikooliga) tuua taseme- ja ümberõpe "koju kätte". Võrgustik lepib kokku ühised koolituspäevad ja vabad reeded, et õpetajad saaksid paindlikult oma kvalifikatsiooni tõsta ilma, et igapäevane õppetöö koolides seisatuks.

4.1 Haridusvõrgustiku käivitamise ajaline tegevuskava

Tegevused on jaotatud nelja etappi:

I ETAPP

Tegevus	Vastutaja	Oodatav tulemus
Juhtrühma ja võrgustike moodustamine	Valgamaa Arenguagentuur (koordineerija)	Võrgustike (Tugiteenuste, Haridusteenuste ja KOV spetsialistide) juhtide määramine.
Mainekujunduskampaania käivitamine: Koolid koguvad uuringu soovitusel kokku esimesed ehtsad noorte edulood (vilistlased, aktiivsed õpilased).	Haridusteenuste võrgustik + koolijuhid	Valmib noortelt-noortele suunatud turunduse algmaterjal.

II ETAPP: Käivitusperiood ja süsteemne koostöö (Kuud 6–12)

Fookuses on reaalse teenuste jagamine ja Liivimaa Hariduskeskuse esimeste koostöövormide loomine.

Tegevus	Vastutaja	Oodatav tulemus
Mobiilse tugispetsialistide süsteemi piloteerimine: Valga, Tõrva ja Otepää panevad ühiselt tööle esimesed rotatsioonipõhised logopeedid ja eripedagoogid.	Tugiteenuste võrgustik	Vähemalt 3 väikekooli/lasteaeda saavad regulaarset tuge, mida varem polnud.
Eelkutseõppe ja valikainete piloteerimine: Koostöös Valgamaa Kutseõppekeskusega käivitatakse esimesed ühised tehnoloogia- või ettevõtlusmoodulid üldhariduskoolidele.	Valgamaa Kutseõppekeskus + koolijuhid	Noored saavad osaleda elulises õppes (nt droonid, logistika, meedia) ilma kooli vahetamata.
Mainekujundus sotsiaalmeedias: Koolide kodulehtede kõrvale luuakse aktiivne TikTok ja Instagrami võrgustik maakonna haridusvõimaluste tutvustamiseks.	Haridusteenuste võrgustik + õpilasesindused	Käivitatud on toimiv maakondlik noorturunduse platvorm.

III ETAPP: Süsteemi skaleerimine ja lõimimine (Aastad 2–3)

Fookuses on püsivate struktuuride hoidmine ja piiriülese koostöö käivitamine.

Tegevus	Vastutaja	Oodatav tulemus
Formaalse ja mitteformaalse õppe ametlik sidumine (VÕTA): Muusika-, kunsti- ja spordikoolide tegevused arvestatakse üldhariduses.	Haridusteenuste võrgustik	Vähemalt 20% huvikoolides käivatest noortest saab vaba- või valikainete mahtu vähendada.
Liivimaa Hariduskeskuse strateegilise nõukogu töö: Akadeemilise ja kutsehariduse sümbioosi käivitamine vastavalt 2026. aasta visioonile.	VKÕK + Valga Gümnaasium + KOV-id	Töötab ühine juhtimislaud; on avatud esimesed paindlikud " hübriidõppekavad".
Piiriülene koostöö Läti partneritega: Alustatakse ühiseid Erasmus+ projekte või lühiajalisi vahetusi Läti kutsekoolidega (Valmiera ja Smiltene).	VKÕK + Valga linna asutused	On loodud esimesed ingliskeelsed lühikursused või ühised häkatonid.

IV ETAPP: Pikk visioon ja tuleviku maakond (Aastad 4–5)

Lõplikuks eesmärgiks on sidus haridusruum, kus Valgamaa ei ole pelgalt "doonor" Tartule.

Tegevus	Vastutaja	Oodatav tulemus
Põhjamaade tasemel kaksiklinna haridusruum: Tuginedes visioonifailis toodud Haparanda-Tornio või Valença-Tui näidetele, on Valga ja Valka loonud teatud erialadel ühise haridusruumi.	Liivimaa Hariduskeskuse nõukogu + Läti partnerid	Kaksiklinnas tegutsevad toimivad rahvusvahelised õppegrupid.
Pidev andmepõhine monitooring: Regulaarselt hinnatakse noorte äravoolu ja rahulolu ning korrigeeritakse tegevusi.	KOV haridusspetsialistid	Maakonna haridussüsteem reageerib demograafilistele muutustele ennetavalt, mitte tagajärgedega võideldes.

KOKKUVÕTE

Valga maakonna haridussüsteem on jõudnud murdepunkti, kus peamisteks mõjutajateks on rahvastiku kahanemine ja õpetajaskonna vananemine. Kuni 14-aastaste laste osakaal on langenud alla 15% ning järgmise kümne aasta jooksul prognoositakse noorte arvu vähenemist veel 1000 võrra. Rohkem kui pool maakonna õpetajatest on üle 50-aastased ning ligi veerand pedagoogidest ei vasta täielikult kvalifikatsiooninõuetele. Kuigi alus- ja põhiharidus (I ja II kooliaste) on maakonnas kättesaadav ja turvaline, ilmneb III kooliastmes ja gümnaasiumis selge äravool tõmbekeskustesse, eriti Tartusse. Noorte valikuid suunavad hirm väikeste koolide valikainete nappuse ees, sotsiaalne surve ja logistilised põhjused. Samuti on maakonnas terav puudus tugispetsialistidest nagu eripedagoogid ja logopeedid. Lahendusena nähakse senise konkurentsipõhise mudeli asendamist tiheda koostööga kolmes peamises võrgustikus:

- Tugiteenuste võrgustik: Spetsialistide (logopeedid, eripedagoogid) rotatsioonisüsteemi loomine, et tagada abi ka maapiirkondade väikekoolidele.
- Haridusteenuste võrgustik: Koolidevaheline õppekavade lõimimine, kus formaalharidus ja huviharidus (muusika, sport) on omavahel seotud ning koolid jagavad omavahel tugevaid fookussuundi (IT, reaalsused jne).
- KOV haridusspetsialistide võrgustik: Ühishanked ja andmepõhine juhtimine koolivõrgu tõhusamaks korraldamiseks.

Paljusid Valgamaa ja laiemalt kogu Kagu-Eesti haridusprobleeme ei ole võimalik lahendada ainult kohapeal, riiklikul tasandil on vajalikud järgmised struktuursed muudatused:

- Õpetajate ja tugispetsialistide puuduse leevendamine regionaalsete koefitsientidega: Riiklik palgamudel sisaldab erisusi või lisakoefitsiente neile kvalifitseeritud õpetajatele ja tugispetsialistidele, kes asuvad tööle pealinnast väljaspool asuvasse kahaneva elanikkonnaga piirkonnadesse. Samuti tuleks toetada kohapealseid ümberõppe ja tasemeõppe mikrokraade maapiirkonna õpetajatele.
- Haridusliku ebavõrdsuse vähendamine pearahasüsteemi korrigeerimisega: Praegune õpilaste (pearahapõhine) rahastusmudel soosib suuri linnakoole ja paneb maapiirkondade väikekoolid ebavõrdsesse seisusse, kus õppekava täitmine on alarahastatud. Riik peab välja töötama püsirahastuse mudeli hajaasustuspiirkondade kooliastmetele, et tagada võrdne ligipääs kvaliteetsetele valikainetele.
- Kutse- ja üldhariduse õigusruumi paindlikum lõimimine: Liivimaa Hariduskeskuse visiooni reaalne elluviimine takerdub seadustesse, mis ei soosi gümnaasiumi- ja kutseõppe ainete "ristarvestust". Riik peaks looma erisuse või katseprojekti staatuse, et katsetada realselt töötavaid hübriidõppekavasid.
- Piiriülese hariduse juriidiline toetamine: Kuna Valga–Valka on unikaalne kaksiklinn, tuleks välja arendada ametlik raamistik, mis lihtsustaks õpetajate ja õpilaste liikumist Läti ja Eesti vahel (sh diplomite, lühikursuste ja kutsetunnistuste automaatne tunnustamine piirialal ilma bürokraatlike takistusteta).